

GRAĐA U DUBROVAČKOM ARHIVU ZA POVIJEST ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA

Vinko Foretić
Dubrovnik

U ovom saopćenju kao i u podužem radu o ovom predmetu* osvrnut ću se samo na glavni fond Historijskog arhiva u Dubrovniku, a taj obuhvaća Arhiv Dubrovačke republike i francuske uprave od 1022. do 1814. godine. Radi lakše orijentacije moram učiniti neke opće napomene. Ovaj fond ima ukupno 92 serije, a neke serije se dijele na podserije. Za snalažanje u ovom fondu imamo nekoliko pomagala. Nekadašnji arhivar Josip Gelčić sastavio je popis pod naslovom „Dubrovački arhiv“, tiskan u Glasniku Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu g. 1910. i posebno. On je tu obradio 77 serija. Postoji sumarni Pregled .... od sve 92 serije izašao u Dodatku IV. časopisa „Arhivist“ br. 2 za g. 1955. U novije vrijeme je izvršena u rasporedu serijâ samo ta promjena, što je serija LV zadržala Zdravstvo (Sanitas), a serija LVI obuhvatila *Pomorstvo (Navigatio)*. Opis ove serije dao sam u članku „Pomorska serija Dubrovačkog arhiva“ (časopis Pomorstvo, IX g., 1954, br. 11 i 12). Ova serija u nekim svojim podserijama naročito je važna kao vrelo za odnošaje Dubrovnika s Istrom i Hrvatskim primorjem u 18. stoljeću.

U znatnom broju serija možemo naći podataka o Istri i Hrvatskom primorju, no kod nekih bi to bilo vezano s velikim utroškom vremena. Spomenut ćemo dakle prvenstveno one serije, gdje su nam takovi dokumenti više i bolje na dohvat, a one su i najvažnije. Serija LXXVI *Diplomata et acta* (Isprave i akti) sadrži volantne isprave i akte od g. 1022. do pada Republike g. 1808. Za ovu seriju imamo po stoljećima rukopisne kataloge, u kojima su popisane sve isprave i akti, a posjedujemo i stariji abecedni repertorij, doduše na baš savršeno izrađen, ali koji može poslužiti. Mnoge vrlo važne isprave bila je svojedobno austrijska vlada odnijela u Beč, ali nakon raznih peripetija te se isprave nalaze danas opet u Dubrovačkom arhivu. Kao njihov privremeni katalog služi Zapisnik primopredaje. Po ovim katalogima i repertoriju možemo tražiti također materijal, koji se tiče Istre

---

* Dr Vinko Foretić predao je redakciji opsežan rad: GRAĐA U DUBROVAČKOM ARHIVU ZA POVIJEST HRVATSKOG PRIMORJA I ISTRE kojega je redakcija otkupila s namjerom da ga objavi u jednom od slijedećih brojeva „Vjesnika“.

Zbog karaktera ovog broja Vjesnika i iz tehničkih razloga ovdje objavljujemo saopćenje pročitano na savjetovanju Društva arhivskih radnika ZOR, Pazin u Opatiji 6-8. XII 1978. godine (Glavni i odgovorni urednik).

Historijski arhiv Dubrovnik, palača Sponza, tel. (060) 26-394.

i Hrvatskog primorja. U ovoj seriji je i najstariji pismeni spomen o vezi Dubrovnika s Istrom, naime ugovorna isprava poslanika grada Rovinja, koju su oni 3. veljače 1190. izdali Dubrovniku boraveći u njemu.

Ona je kratka, jer se u njoj kaže jedino, da se obnavlja ugovor o mirnom stanju, koje već postoji između Rovinja i Dubrovčana, a sada se zaklinju rovinjski poslanici, da će i dalje održavati vječni mir s njima. Rovinj se ovdje latinski naziva Rubinium. Koliko je dugo praktički trajao ovaj ugovor, ne znamo. Ova isprava je bila više puta publicirana. Ipak možemo reći da o Istri, barem prema dosadašnjim uvidima u Dubrovačkom arhivu, nismo našli mnogo dokumenata, dok ih o ostalom Hrvatskom primorju zaista ima znatno.

U ovoj seriji „Diplomata et acta“ o Hrvatskom primorju, naročito od 16. stoljeća dalje, ima zaista mnogo dokumenata. Kako već rekoh, za svako stoljeće postoji posebni katalog, ali unutar stoljeća nisu dokumenti poredani kronološkim redom ni po nekom stvarnom kriteriju, pa to stvara stanovitu teškoću, jer istraživač mora proći cijeli katalog, što sa strpljivošću može svladati, a pri tome može pripomoći i abecedni, makar i nesavršeni repertorij, U opširnijoj radnji ću o vrsti dokumenata opširnije izvijestiti, a ovdje možemo općenito nešto reći. Osobito ima mnogo dokumenata o Senju, i to počev već od 13. stoljeća. Iz Senja Dubrovčani dobivljaju građevno drvo. Prema odredbi ugarsko-hrvatskog kralja Dubrovčani isplaćuju više puta svoj podložnički tribut, dužan kralju, od g. 1510. do 1526. gradu Senju. No Senj i nakon te godine traži od Dubrovnika pomoć. O uskocima ima podataka, ali oni su brojniji u drugim serijama. No naročito su u ovoj seriji brojni dokumenti o Hrvatskom primorju u 18. stoljeću, a za ovo stoljeće ima ih nešto više i o Istri. Veze sa Senjom i Rijekom su osobito jake, a od g. 1690. postoji na Rijeci stalni dubrovački konzulat. Dosta je dokumenata iz ove serije, koji se odnose na naš predmet, i publicirano, tako u Diplomatičkom zborniku Tadija Smičiklase i nastavljača, u Thalöczy-Gelčičevu Diplomatariju i u Radoničevu zborniku „Dubrovačka akta i povelje.“

Zapisnici dubrovačkih vijeća počinju s godinom 1301. Do g. 1415. bilježe se u istoj knjizi zapisnici svih triju vijeća, pa za to razdoblje postoji jedna serija II. zvana *Reformationes* (naime Odluke), a od g. 1415. imamo posebne serije zapisnika vijeća naime III. *Acta Consilii Rogatorum* (Zapisnici Vijeća umoljenih), V. (*Acta Minoris Consilii* (Zapisnici Malog vijeća), VIII. *Acta Consilii Maioris* (Zapisnici Velikog vijeća). Za vrijeme do g. 1389. zapisnike su publicirale Jugoslavenska akademija i Srpska akademija. Po indeksima na kraju tiskanih knjiga lako je naći podatke za Hrvatsko primorje i Istru. Nepublicirani zapisnici imaju donekle ne baš kompletne indekse, no svakako tko želi detaljnije tražiti materijal za neku regiju ili grad, mora prelistavati list po list. No tu se može ipak ispomoći na neki način, koji ću malo kasnije navesti. To je, naime, u vezi s onim, što ću sada odmah reći.

Od g. 1359. počinje serija XXVII, nazvana *Litterae et commissiones* (Dopisi i upute), a od g. 1566. račva se ona u daljnje dvije podserije, naime *Litterae et commissiones Ponentis* (Dopisi i upute za Zapad) i u *Litterae et commissiones Levantis* (Dopisi i upute za Istok). U ovoj seriji zapisani su doslovno važniji dopisi, koje je dubrovačka vlada slala raznim vladama i vladarima, gradovima, svojim konzulima, te Dubrovčanima i drugim osobama u inozemstvu, ali i raznim svojim funkcionarima i ostalim osobama na teritoriju Dubrovačke republike, no tu su i upute (naime *commissiones*), koje su se davale poslanicima upravljanim u inozemstvo prije njihova odlaska iz Dubrovnika, kao i one koje je vlada naknadno slala. O ovoj seriji, naročito od 16. stoljeća dalje, ima mnoštvo dopisa upućenih gradovima Senju i Rijeci, tj. raznim funkcionarima u njima, kao i raznim osobama, među ostalim od

osnivanja konzulta na Rijeci i svojim konzulima. Za ovu seriju „Litterae et commissiones“, spomenute njezine podserije, imamo novije, čitljivom rukom pisane kataloge, u kojima su kronološkim redom, naime, onim istim, kakav je i u spomenutim knjigama, popisani svi dopisi i upute sa svim potrebnim signaturama. Eto, pomoću tih kataloga lako možemo naći dopise i upute upravljene u Hrvatsko primorje i Istru. Kad nađemo u određenim godinama nešto, što nas zanima, možemo lako onda te godine tražiti u zapisnicima vijeća, naročito u zapisnicima vijeća umoljenih, i tu naći, kako se o toj stvari raspravljalo. U Vijeću umoljenih raspravljale su se najvažnije stvari, osobito one vanjske politike i odnosa s raznim gradovima i zemljama. Postojali su i zapisnici tajnih sjednica Vijeća umoljenih, ali ti su se u manjoj mjeri, samo za neka razdoblja sačuvali, te sačinjavaju posebnu seriju *Secreta Rogatorum*.

Tko želi temeljitije proučavati, mora svakako proučiti istovremene dokumente serije „Diplomata et acta“, serija zapisnika dubrovačkih vijeća i serije „Litterae et commissiones“. I za Hrvatsko primorje i Istru serija „Litterae et commissiones“ sadrži dopise i upute tamo upravljene, a „Diplomata et acta“ dopise iz tih krajeva poslane u Dubrovnik.

Osim ovih serija naći ćemo dosta dokumenata i u ostalim serijama, naročito onima „*Diversa notariae*“ i „*Diversa cancellariae*“, već od 13. stoljeća dalje, kao i u „*Diversa de foris*“ od g. 1596. dalje, ali tu treba pregledavati list po list. Neposrednijih podataka dat će nam serija LVI *Navigatio* (Pomorstvo) u raznim podserijama, a naročito Zdravstveni listovi (takozvani Fedi di sanità), jer ih ima iz gradova sa Hrvatskog primorja, a neki i drugdje izdani sadrže podatke o putovanjima na sjever.

Pored spomenutih publikacija dokumenata ima ih još, pa će i one olakšati traženje podataka. K tome su i razni povjesničari u svojim općim i specijalnim radnjama obrađivali veze Dubrovnika sa Hrvatskim primorjem i Istrom, citirajući razne dokumente Dubrovačkog arhiva, pa će onaj koji još detaljnije neku stvar želi proučavati, i pomoću njih naći dokumente što ga zanimaju. To naročito važi za one serije koje nemaju pomoćnih kataloga. Što su povjesničari pisali, možemo vidjeti iz raznih bibliografija o Dubrovniku, tako u posmrtnom izdanju Šišićeva Pregleda povijesti hrvatskog naroda u priredbi Šidaka, u Stullijevu članku o Dubrovniku u Enciklopediji Jugoslavije, mojem članku o Dubrovniku u drugom izdanju Pomorske enciklopedije, a za radove od g. 1945. do 1970. detaljno u časopisu „Dubrovnik“. Za 13. stoljeće nalazimo vrijednih citata u radovima Josipa Lučića, za četrnaesto u onima Dušanke Dinić-Knežević, a naročito se vezama Dubrovnika sa Hrvatskim primorjem i Istrom pozabavio Josip Luetić u svojim općim i specijalnim radovima, od kojih spominjem: O pomorstvu Hrvatskog primorja i Istre u XVIII. stoljeću. Podaci iz dubrovačkih arhiva, g. 1956; Veze Dubrovnika s Hrvatskim primorjem i Istrom u XVIII. stoljeću g. 1957; Istarski pomorac Jakov Priski, istaknuti naš pomorski privrednik sredinom XVIII. stoljeća, g. 1960; Dubrovačka republika XVIII. stoljeća u međunarodnim okvirima. Učešće Istrana i Primoraca u Dubrovačkoj mornarici, g. 1962. Spomena je vrijedan i rad Vinka Ivančevića: Prilozi o odnosima starog Dubrovnika s gradom Senjom, g. 1957. Značajna je već g. 1931. napisana, nažalost neobjelodanjena, doktorska disertacija dubrovačkog ekonomista Antuna Pokovića „Dubrovački konzulat na Rijeci Senjskoj (1690-1805)“ sa citiranjem brojnih dubrovačkih dokumenata.

Držao sam korisnim i uputnim u ovom prethodnom saopćenju iznijeti u prvom redu način, na koji valja tražiti u Dubrovačkom arhivu dokumente o Istri i Hrvatskom primorju. No htio bih na kraju dati jedan opći pogled.

Spomenuo sam ugovornu ispravu Rovinjaca izdanu Dubrovniku g. 1190. Kasnije su Mleci, naročito u doba vrhovne vlasti nad Dubrovnikom g. 1205 - 1358, u težnji

da i dubrovačku pomorsku trgovinu navrnu što više k sebi, pravili smetnje dubrovačkoj trgovini s gradovima zapadne Istre. O tome postoji dokumentacija u Dubrovačkom arhivu, doduše više puta objelodanjena. No, iz starog dubrovačkog statuta iz g. 1272. i posebnog Carinskog iz g. 1277. vidi se, da su ipak neke veze postojale.

Grad Senj je podržavao već od 13. stoljeća jake prijateljske i raznovrsne veze s Dubrovnikom i Dubrovčanima. Te su se veze poremetile tijekom 16. stoljeća, kad su u Senju glavnu riječ preuzeli uskoci. Uskoci su preko dubrovačkog teritorija provaljivali u Tursku te pljačkali karavane, koje su išle k Dubrovniku, a plijenili i dubrovačke obalne predjele. Shvaćanje ukoka je bilo, da imaju pravo napadati Turske i svakog, koji je s njima u vezi, bez obzira na bilo koji kraj. Zbog toga imamo sporove Dubrovnik s uskocima. O tome je brojna dokumenatacija u navedenim i drugim serijama Dubrovačkog arhiva, a naročito su važni podaci o pogibiji uskočkog vođe Jurja Daničića g. 1571. O tim odnosima je pisao Jorjo Tadić u popularnim člancima bez posebnog citiranja dokumenata, ali uza sve to su korisni. No opet su ojačale prijateljske veze sa Senjom u 18. stoljeću.

Imamo u Dubrovačkom arhivu i dokumentaciju o Frankopanima u 15. i 16. stoljeću, a i u vezi s poznatim Petrom Zrinskim kao gospodarom Bakra. S Rijekom su jake veze već od 15. stoljeća, a naročito su razgranjene u osamnaestom. Sporadično nalazimo podataka i o drugim mjestima Hrvatskog primorja. Pri obnovi dubrovačkog pomorstva u decenijima nakon teškog potresa od g. 1667. osobito su pomogli Istrani i Primorci, jer su kod njih Dubrovčani nabavljali brodove. Jakov Priskiće rodom iz Istre kao jaki privrednik djeluje neko vrijeme i u Dubrovniku, a priložio je crkvi Gospe od Milosrđa i jednu zavjetnu sliku.

Donedavna se u dubrovačkoj povijesti dosta zanemarivala longitudinalna komponenta veza uzduž istočne jadranske obale, a isticala se jednostrano, zaista ipak važna, transferzalna komponenta kopnene veze s balkanskim zaleđem. U novije vrijeme boljim uvidom u Dubrovački arhiv sagledala se u punoj vrijednosti također komponenta primorskih veza sve do Kvarnera i Istre.